

Jan Zabłocki

"Posizione giuridica e ruolo sociale della donna romana in età repubblicana", Leo Peppe, Milano 1984 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawn historyczny 29/3-4, 295-297

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ologiczną i społeczną. Poza tym C. Th. 16 obrazuje liczne nowe elementy, będące wynikiem działalności ustawodawczej Teodozjusza II i jego polityki religijnej.

Analiza poszczególnych konstytucji C. Th. 16 w omawianej pracy odbiega od typowego komentarza. Konkretne normy autor osadza w całości kształcie przepisów zawartych w szesnastej księdze Kodeksu. Pozwala to dokładniej podkreślić właściwy sens i znaczenie konkretnej normy prawnej. Problemowe podejście do przepisów w ich wzajemnym powiązaniu pozwoliło autorowi na wykrycie pewnych luk i sprzeczności, które znalazły się w C. Th. 16.

Przy czytaniu tekstu De Giovanni'ego jasno widać ponadto, iż w opracowaniu wielu zagadnień autor opierał się na doskonałym komentarzu J. Gothofredusa do Kodeksu Teodozjańskiego (*Codex Theodosianus cum perpetuis commentariis Jacobi Gothofredi*, ed. A. Marvilius, t. I—VI, Mantuae 1740—50). Do takiego wniosku skłania fakt, że rozwiązania zagadnień wyłaniających się na przykład z tytułu *De Apostatis* lub *De Haereticis* w zasadzie w niewielkim stopniu wychodzą poza wspomniany komentarz, którego jednak autor nie jest skłonny cytować.

W całości praca zasługuje na uznanie. Jest wyrazem bardzo solidnego studium i szerokiej wiedzy prawno-historycznej autora.

Ks. Jerzy Syryjczyk

Leo P e p p e, Posizione giuridica e ruolo sociale della donna romana in età repubblicana (Università di Roma — Pubblicazioni dell'Istituto di Diritto Romano e dei Diritti dell'Oriente Mediterraneo LXII). Dott. A. Giuffrè Editore, Milano 1984, ss. 182.

Przedmiotem omawianej rozprawy jest stanowisko prawne i rola społeczna kobiety rzymskiej w epoce republiki.

Rozdział I: *I termini del problema* (s. 1—16) zawiera oprócz ustaleń terminologicznych i metodologicznych informacje, iż inspiracją do przedstawienia tego zagadnienia było opracowanie hasła *Populus* (*diritto romano*) do tomu XXXIV *Enciclopedia del diritto*, gdzie w paragrafie 4 została postawiona teza, iż pojęcie *populus* obejmowało swym zasięgiem wszystkich obywateli, stąd też i kobiety. Leo P e p p e uznał jednak, iż ta teza, choć właściwa dla epoki cesarstwa, jest dyskusyjna dla czasów republiki ze względu na wieloznaczność w tym okresie pojęcia *populus* (*populus* jako podmiot władzy i życia publicznego oraz *populus* jako grupa przynależności (etnicznej, rodzinnej)). Wieloznaczność ta, zdaniem Autora, zasługiwała na odrębne opracowanie tego zagadnienia i ustalenie w jakim znaczeniu kobieta — *civis* należy do *populus*. Osiągnąć to można jedynie poprzez przedstawienie nie tylko pozycji prawnej, ale także społecznej kobiety jako matki i opiekunki domu, gotowej

do zajmowania się zarówno własnym majątkiem jak i całej rodziny, w sposób odpowiedni do swego status.

Rozdział II: *Alcuni elementi del modello femminile romano repubblicano* (s. 17—71) zawiera charakterystykę kobiet wewnątrz społeczności i rodziny rzymskiej oraz związane z tym problemy takie jak kwestia *patrimonium*, sytuacja majątkowa, możliwość sporządzania testamentu. W tym kontekście rozważane są również zagadnienia nie ściśle prawne jak kwestia społeczna czy gospodarcza *patrimonium* kobiet, oraz uczestnictwo kobiet w życiu społeczeństwa i rola wychowawcza kobiet.

Rozdział III: *La donna nel diritto pubblico* (s. 83—163) jest poświęcony roli kobiet w publicznym prawie rzymskim; i choć te były wyłączone od sprawowania funkcji przewidzianych prawem publicznym i cywilnym (nie należały do kolegium pontyfików, nie brały udziału w zgromadzeniach, nie sprawowały urzędów, nie wykonywały wymiaru sprawiedliwości) a w konsekwencji pozbawione wpływu na tworzenie i interpretację prawa, jednak ich wpływ na tworzenie prawa jest widoczny, zdaniem Autora, zwłaszcza w wypadku *trinocitium*. O udziale w życiu publicznym ma świadczyć także dopuszczenie ich do *intercessio* i *provocatio* oraz do udziału w procesach sądowych. Ponadto została przedstawiona możliwość nabycia ziemi przez kobiety, zwłaszcza *ager publicus*, oraz kwestia *aes hordearium*, wreszcie zagadnienie własności kobiet w aspekcie *ager gentilicium* i *consortium ercto non cito*.

Rozważania zamykają: *Conclusioni* (s. 165—169) oraz indeksy autorów (s. 171—174) i źródeł (s. 175—180).

Z tezy przedstawionej przez Autora wynika, iż wykluczenie kobiet ze sfery czysto politycznej nie implikuje automatycznie wykluczenia ich z życia publicznego w sferze nie tylko społecznej ale i prawnej. Ukazanie sylwetek kobiet i ich działalności zarówno w życiu prywatnym jak i publicznym ma świadczyć o autonomicznej działalności politycznej kobiet tak samo, jak korzystanie przez kobiety z *ius trinocitium* o ich działalności prawotwórczej, tworzeniu prawa zwyczajowego. Niewątpliwie *trinocitium* powoduje przerwanie — wyłączenie przez kobietę a nie jej ojca czy męża — nabywania władzy męża nad żoną poprzez *usus*. W konsekwencji zachowuje ona stanowisko prawne sprzed zawarcia małżeństwa. Łączenie jednak tej kwestii z prerogatywą prawotwórczą wydaje się być problematyczne. W grę wchodził tutaj raczej czynnik sakralny (sprawowanie kultu), rodzinny (zapewnienie potomstwa), czy majątkowy (spodziewany spadek), kobieta zaś swoim zachowaniem wywołuje jedynie skutki przewidziane już przez prawo. Równocześnie ważny dla życia publicznego sposób wejścia pod władzę męża przez *confarreatio* został przez Autora pominięty, a wiadomo iż pewne funkcje przewidziane w prawie sakralnym mogli objąć zrodzeni wyłącznie z tych małżeństw (np. *flamen Dialis*). A w ogóle zagadnienie kobiet *sui iuris* i *alieni iuris* wymagałoby dokładniejszego omówienia, tak samo

jak i przedstawienie różnicy w sytuacji prawnej kobiet w małżeństwie *cum manu* i *sine manu* ze szczególnym uwzględnieniem *univira* i nakreśleniem stanowiska prawnego *mater familias*. Wszystkie zresztą zagadnienia poruszane w pracy przedstawiane są bardziej od strony społecznej i ekonomicznej niż prawnej omawianych instytucji, które należałoby zbadać uwzględniając bliżej stanowisko prawne innych osób, by na tym tle uwydatnić lepiej istniejące problemy zarówno w sferze prawa publicznego, prywatnego jak i sakralnego.

Jan Zabłocki